

*Даниленко С.К.
старший викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
ОДУВС*

Деякі аспекти заповідальної дієздатності емансипованих осіб

Важливим елементом процесу перебудови, реформування та демократизації всіх систем суспільства в Україні є формування правової держави, яка покликана забезпечити виконання конституційного принципу верховенства права (стаття 8) чинної Конституції України), та забезпечувати недоторканність та захист таких важливих соціальних цінностей як життя та здоров'я людини, її недоторканності і безпеки, честі та гідності[1].

Економічні перетворення в державі мають на меті утворення нової системи господарювання, які тягнуть за собою значні потреби в реформації правової системи держави. За даних умов значно зростає роль правового регулювання товарно-грошових відносин та різноманітних відносин з немайновими цінностями. Держава має прикласти максимальних зусиль для того щоб правова база була приведена до відповідності з вимогами чинної ситуації в економіці.

Інститут спадкового права в усіх правових системах, як стародавніх так і сучасних, є одним із найважливіших. Його значимість обумовлюється також тим, що об'єктом спадкування переважно є право власності. Що залишається після смерті власника, кому має перейти майно, в якому порядку та обсязі - всі ці проблеми спадкового права з найдавніших часів і до нашого часу залишаються в центрі уваги суспільства та держави, законодавців та дослідників, кожної людини, оскільки в тій чи іншій мірі торкається його інтересів.

Конституція України(ст.41) гарантує кожному право володіння, користування і розпорядження своєю власністю [1]. Дане право знаходить подальше відображення в багатьох нормах права, зокрема в тих, які стосуються заповіту цивільних прав та обов'язків придбаних за життя.

Цивільний кодекс України (ст.1216) визначає спадкування як перехід прав та обов'язків від померлої фізичної особи, до інших осіб [2]. Заповіт, як односторонній правочин, в контексті ст. 41 Конституції України можна розглядати саме як спосіб визначення юридичної та фактичної частки належних особі майнових прав. За цих умов жодна особа не може бути позбавлена права на складання заповіту з приводу належного йому на момент смерті спадкового майна. Однак на практиці реалізація даного права ускладнена недосконалим підходом до правового регулювання питань спадкування, в кінцевому рахунку, позбавляє окремі групи фізичних осіб, зокрема емансипованих неповнолітніх, реалізувати право розпорядження власністю, шляхом складання заповіту.

Дослідженню даного питання присвячено чимало робіт відомих цивілістів (В. Васильченко, І. Жилінкової, Ю. Заїки, З. Ромовської, В. Серебровського, Є. Фурси, Е. Харитонова, І. Васьковича, Я. Ковальчука, В. Чуйкової, та ін.)

Відповідно до ст. 1234 ЦК України право на заповіт має фізична особа з повною цивільною дієздатністю. Більшість авторів питання заповідальності правосуб'єктності пов'язують із загальними положеннями про дієздатність фізичної особи, викладеними у ст.ст. 34, 35 ЦК України. Положення даних статей вказують на можливість отримання повної цивільної дієздатності особами, які працюють за трудовим договором або займаються підприємницькою діяльністю, а також неповнолітніми особами, які записані матір'ю, батьком дитини або уклали шлюб.

З часу прийняття чинного ЦК України тривають дискусії щодо права неповнолітньої особи скласти заповіт. На думку І. Жилінкової, скласти заповіт може як повнолітня, так і неповнолітня особа, яка в установленому законом порядку набула дієздатності до досягнення 18 років у разі реєстрації шлюбу, емансипації та ін [3, с. 23.] В. Чуйкова вказує, що „право заповідати є складовою поняття розпорядження”, і неповнолітні мають заповідальну дієздатність щодо конкретного майна, а саме: грошей, джерелом яких є їх

особистий заробіток або стипендія, а також гонорари автора об'єктів інтелектуальної власності [4, с. 10].

Ю. Заїка навпроти вважає, що право на заповіт має бути пов'язано з досягненням повноліття, а не з штучним наданням дієздатності, оскільки саме від віку залежить стан фізичного, психологічного, соціального розвитку особи [5]. Дійсно, стан фізичного, психологічного, соціального розвитку емансипованої особи відрізняється від аналогічного стану звичайного неповнолітньої особи. Законодавче положення про можливість зниження шлюбного віку і рішення суду, яким це право надається, самі по собі підтверджують здатність цих осіб до осмисленої реалізації цивільних прав і виконання обов'язків. Факт емансипації при цьому свідчить не тільки про здібності, а й про необхідність реалізації прав, властивих тільки повнолітнім, ще до досягнення ними 18 років.

Слід підкреслити необхідність чіткого законодавчого регулювання питань заповідальної дієздатності емансипованих осіб. З урахуванням вищевикладеного вважаємо, що сучасний підхід до заповідальної дієздатності повинен пов'язувати її не тільки з дієздатністю, а і з відносинами власності, що, в кінцевому рахунку, спрямоване на охорону і зміцнення права приватної власності неповнолітніх осіб.

Література

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. Ст. 141
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40 – 42 – Ст. 356
3. Жилінкова І.В. Проблеми правового режиму майна членів сім'ї. Автореф. дис. докг. юрид. наук. – Харків, 1999. – С. 23.
4. Чуйкова В.Ю. Правові питання спадкування за заповітом: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.03. / Ю.В. Чуйкова. – Х.: Нац. юрид. академія України ім. Я. Мудрого, 1999. – 19 с.

5. Заїка Ю.О. Спадкове право в Україні. Становлення і розвиток: монографія / Ю.О. Заїка. – [2-е вид.]. – К.: КНТ, 2007. – 288 с.